

Samen werken aan ons voedselsysteem van morgen

Kennis Coalitie De Plaatsen

Wij zetten met een diverse groep mensen, waaronder boeren, artsen, kunstenaars, overheden, natuurorganisaties, en werknemers bij onderwijs en kennisinstututen, een nieuwe kenniscoalitie op. Elk lid van de coalitie is samenweter. Wij willen het voedselsysteem van morgen vormgeven door samenwerkenderwijs kennis te ontwikkelen en toe te passen, want alleen samen komen we tot meer en andere mogelijkheden voor een gezond en duurzaam voedselsysteem.

In het samen leren gaan wij:

1. kennis ontwikkelen, verzamelen, bundelen en overdragen om visies op een duurzaam voedselsysteem samen te realiseren;
2. alle vormen van kennis bij verschillende actoren in het voedselsysteem actief opzoeken en erkennen;
3. internationaal samenwerken en kennis uitwisselen tussen verschillende landen, rekening houdend met onze eigen historie;
4. alle opgedane kennis open source beschikbaar maken;
5. onderzoeksgelden genereren om onderzoek voor de transitie te doen en om deze manier van onderzoek verder te ontwikkelen en onderbouwen.

Op deze manier wordt het samen leren en ervaren gestimuleerd, in plaats van de focus te leggen op de grote spelers. En dat is essentieel voor het realiseren van de transitie.

Inleiding: principes van een duurzaam voedselsysteem

Het Nederlandse voedselsysteem staat wereldwijd bekend als hoogproductief en kennisintensief en is sterk afhankelijk van natuurlijke hulpbronnen. De keerzijde daarvan is dat ons voedselsysteem een grote impact heeft op ons milieu, onze leefomgeving en onze gezondheid. Het leidt onder andere tot klimaatverandering, watervervuiling, bodemuitputting, verlies aan biodiversiteit en aantasting van natuurlijke ecosystemen. Ook zijn de omstandigheden waarin dieren gehouden worden en mensen werken in ons voedselsysteem veelal ontoereikend, en is het huidige voedselproductie gebouwd op een niet-volhoudbaar economisch systeem.

Het voedselsysteem¹ is niet meer geworteld in de draagkracht van de aarde en de waarden van onze samenleving. In plaats daarvan is het fundament van het voedselsysteem de bijdrage aan de economie geworden. Mensen in veelal Westerse landen zijn steeds minder verbonden met hun voedsel², de natuur en onze aarde³. We zien zowel nationaal als internationaal het begin van een kentering op dit gebied, maar het gaat traag en het systeem als geheel blijft daarbij achter. Dat zie je terug in de manier van verkrijgen, delen, toepassen en beheren van kennis (voor verduurzaming), wat

¹ We definiëren het voedselsysteem als de verzameling van alle activiteiten die verbonden zijn met de productie, verwerking, distributie, bewerking en consumptie van voedsel, evenals de socio-economische en ecologische uitkomsten van deze activiteiten.

² Michiel Korthals, Goed Eten.

³ (Lumber, Richardson & Sheffield, 2017)

<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0177186>

vaak niet gebeurt in afstemming met en co-creatie tussen theorie en praktijk, noch met waardering voor kennis en ervaring uit andere landen en wereldbeelden. De manier waarop we onderzoek doen staat vaak los van de dagelijkse praktijk en de transitiedilemma's waar we voor staan, en volgt vaak nog het paradigma van efficiëntie en hoogproductiviteit. Het voedselsysteem van morgen vraagt om een transitie op alle niveaus:

- andere manieren van het produceren en consumeren van voedsel;
- anders beheren van land en natuur;
- andere manieren van het waarderen, verwaarden en verdelen van voedsel en inkomen;
- andere manieren van samenwerking en collectiviteit en
- andere manieren van het verkrijgen, delen, toepassen en beheren van kennis.

Samen leren als motor van de transitie

Voedselproducenten voelen al langer dat er een transitie gaande is en zijn daarmee aan de slag. Er zijn talloze voorbeelden van vernieuwende en duurzame vormen van voedselproductie. Vaak lopen actoren daarin tegen allerlei uitdagingen aan en is er weinig erkenning voor (de kennis van) deze pioniers. Onderzoeksgelden worden vooral gealloceerd aan het verbeteren van gangbare methoden en onderzoek vindt dus plaats vanuit het huidige paradigma en staat ten dienste van de gevestigde orde. De noodzakelijke transitie en pioniers worden nog te weinig ondersteund met onderzoek. Er ligt dus een kans om beter in te spelen op de verduurzaming die al plaatsvindt. De toekomst is een gezamenlijk project waarin wetenschap niet de enige kennisontwikkelaar kan blijven. We moeten samen de uitdagingen aangaan en gezamenlijk leren.

We zien dat binnen kennisinstellingen, in de ondernemende en agrarische praktijk, en onder burgers (burgerwetenschap) tal van initiatieven zijn waarin ieder op zijn/haar eigen terrein experimenteert met één of meerdere duurzaamheidsprincipes. Wat ontbreekt is een brede kenniscoalitie van burgers, boeren, overheden, onderzoekers en andere voedselactoren die samenwerken als een netwerk van samenweters. En dat is precies wat nodig is om vooruit te gaan naar het voedselsysteem van morgen. Om deze witte vlek in kennis- en praktijkontwikkeling in te vullen, richten wij de kenniscoalitie van De Plaatsen⁴ op. Doel is om de transitie die al gaande is te versterken door samen de kennisagenda te bepalen en samen het onderzoek uit te voeren en voor iedereen beschikbaar te maken. Door in de praktijk en met elkaar aan de slag te gaan willen we hét vliegwiel zijn voor de realisatie van een voedselsysteem dat gezond is voor de aarde en al haar bewoners.

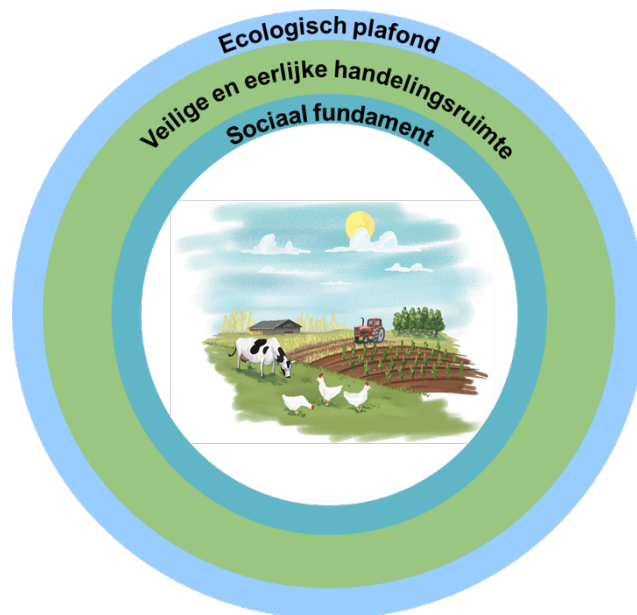
Een veerkrachtig ecosysteem

Ons vertrekpunt is het ecosysteem. Wij, mensen, zijn deel van het ecosysteem en werken samen met elkaar en de natuur in plaats van haar te beheersen. Onze visie op een duurzaam voedselsysteem is daarom gebaseerd op de volgende drie principes: natuurgedreven, sociaal verbonden en economisch gedragen⁵. We zijn op zoek naar voedselsystemen die worden gekenmerkt door diversiteit en weerbaarheid, die passen bij de draagkracht van een gebied, en die onderdeel zijn van een rechtvaardig sociaal-cultureel-economisch systeem.

⁴ De Plaatsen zijn fysieke knooppunten in een fijnmazig kennisnetwerk, dat nationaal en internationaal functioneert.

⁵ Zie <https://www.farmingcommunities.nl>

Het donutmodel van Kate Raworth inspireert ons in het waarborgen van een natuurgedreven en sociaal verbonden voedselsysteem (zie afbeelding). We produceren voedsel binnen de milieugebruiksruimte van onze planeet (het ecologische plafond) en met respect voor het sociaal fundament (de rechten en het welzijn van mens, dier en gewas). Duidelijkheid ten aanzien van het ecologisch plafond en het sociaal fundament geeft inzicht in de eerlijke en veilige handelingsruimte voor alle spelers van het voedselsysteem. Hierbinnen realiseren we het welzijn van mens, dier, gewas en aarde en geven we het voedselsysteem samen met alle spelers vorm. We handelen binnen een inclusieve economie die zorgt voor herstel en vervolgens bloei van onze 'commons', zoals schone lucht, schoon water, een gezonde bodem, diversiteit in plant- en diersoorten en landschappen, maar ook onze gemeenschappen en cultuur. Deze commons zijn voor iedereen beschikbaar en vallen onder onze gedeelde verantwoordelijkheid. De bestaansmodellen van alle spelers in het voedselsysteem dragen bij aan het voortbestaan en een goed leven van deze spelers en de samenleving als geheel (sociaal fundament), en het behoud van de commons (ecologisch plafond). Zo is ook de economische gedraging gewaarborgd. Voor een uitgebreide beschrijving van de onderliggende principes en het toekomstbeeld verwijzen we naar de voedselvisie '[Re-rooting the Dutch Food System](#)'.

Van wetenschappers naar samenweters

De ontwikkeling van een voedselsysteem in onderlinge samenhang met mens, natuur en aarde vraagt om kennisontwikkeling in onderlinge samenhang met burgers, boeren, onderzoekers, artsen, kunstenaars en de samenleving als geheel. Nieuwe kennis initieert nieuwe praktijken, en omgekeerd: praktijken genereren nieuwe kennis. Beide zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en gelijkwaardig aan elkaar.

Hierin is onderzoek een co-creatief proces waarin praktijk- en kennisontwikkeling,. Deze manier van kennisontwikkeling is gebaseerd op de volgende drie principes:

1. Vragen op het kruispunt van economie, ecologie en samenleving

Samenhangende vragen: we kijken naar het geheel in plaats van naar de afzonderlijke delen. Ecologische, sociale en economische aspecten van het voedselsysteem worden gelijktijdig en in onderlinge afhankelijkheid onderzocht. We omarmen de complexiteit en de intrinsieke wijsheid van natuurlijke en sociale systemen. Ons leren is daarom transdisciplinair en iteratief. Kunst en kunstenaars voegen hieraan hun eigen kennis en verbeelding toe. De kunst biedt reflectie, conversatie en uitdaging voor de betekenissen en doelen van wat we doen.⁶

2. Alle kennis doet mee

Alle soorten kennis zijn nodig en versterken elkaar. Verschillende kennisdomeinen (met verschillende manieren van weten) bestaan gelijktijdig naast elkaar. We herwaarderen ervaringsgerichte, inheemse, context-specifieke en artistieke (pioniers)kennis, zodat een gelijk speelveld ontstaat voor alle spelers in het voedselsysteem. Dit zorgt voor uitwisseling van kennis

⁶ By Danica Purg and Ian Sutherland, 2017. Why Art in Management Education? Questioning Meaning, Academy of Management Review 2017, Vol. 42, No. 2, 382–406.

tussen domeinen en faciliteert daarnaast waardering van alle vormen van kennis. Denken, doen en verbeelding leiden elk en samen tot nieuwe inzichten en kennis.

3. Gezamenlijke kennisagenda

De onderzoeksagenda wordt door alle partijen (inclusief representanten van toekomst, natuur en aarde) uit het voedselsysteem opgesteld en uitgevoerd. De legitimatie van onderzoek ontstaat gaandeweg; we voeren ook onderzoek uit als nog niet (geheel) duidelijk is waartoe dat leidt. Praktijkonderzoek en kennisvragen komen voort uit en dragen bij aan de transitie van het voedselsysteem waar nu aan gewerkt wordt.

Denken, doen en verbeelding

Veel kunstenaars zowel in de beeldende kunst, als in gesproken en geschreven kunst en muziek werken vanuit de eigen praktijk al mee aan de transitie van het voedselsysteem. Om invulling te geven aan het voedselsysteem van morgen zullen we buiten de gebaande paden moeten willen en durven treden. Door ontmoetingen, samenwerking en gezamenlijk onderzoek tussen kunstenaars en koplopers uit betrokken sectoren ontstaan nieuwe perspectieven en invalshoeken. Daarnaast speelt kunst een belangrijke rol in het vormgeven van het voedselsysteem. Denken, doen en verbeelding staan naast elkaar en versterken elkaar.

Deze vormen van kennis wijken in grote mate af van de manier waarop de Westerse wetenschap zich nu ontwikkelt – die is nog steeds in grote mate monodisciplinair en gericht op concepten, technieken en oplossingen die algemeen toepasbaar moeten zijn. Alhoewel inter- en transdisciplinair onderzoek steeds belangrijker is en wordt, is er nog onvoldoende aandacht voor integraal systeemonderzoek. Daarnaast worden context-specifieke oplossingen of benaderingen en kennis uit andere domeinen nog onvoldoende meegenomen of op waarde geschat. Daarmee wordt diversiteit niet bevorderd of aangemoedigd. En dat terwijl de natuur ons juist laat zien dat diversiteit essentieel is voor een robuust en weerbaar systeem, en dat de complexiteit van het natuurlijke systeem vraagt om een groot scala aan oplossingen – one-size-fits-all oplossingen bestaan niet. Wat als we gebruik zouden maken van deze natuurwijsheid?

Dit betekent niet dat generalisatie of opschaling van kennis verleden tijd is: ook dat heeft een plek. De kwaliteit van kennisinstellingen om oplossingen te onderzoeken op replicerbaarheid of generaliseerbaarheid wordt nog steeds benut. Er kan bijvoorbeeld worden onderzocht of een oplossing schaalbaar is en wat daarvoor nodig zijn.

Wij staan voor onderzoek waarin het samen duiden en deelbaar maken van kennis de basis is. Allerlei vormen van kennis van verschillende spelers in het voedselsysteem zijn daarbij even waardevol. Door het omarmen van deze diversiteit van kennis komen we tot een vorm van samen leren voor ons voedselsysteem van morgen.

Het kenniscoalitie manifest is ondertekend door de volgende personen en organisaties:

- Boerenraad
- Transitie Coalitie Voedsel
- AgriFood Capital BV
- Herenboeren NL
- Herenboerderijen in het land
- Wij.land
- CSA Netwerk Nederland
- Avans Hogeschool
- Het Groene Brein

- ArtEZ Hogeschool
- Caring Farmers
- Louis Bolk Instituut (LBI)
- De Kleine Aarde
- Onderzoeksgroep Social Enterprise & Institutions for Collective Action (EUR)
- Platform Natuurlijke Veehouderij
- Universiteit Utrecht
- VKON
- Kennisplatform CollectieveKracht (www.collectievekracht.eu)
- Imke de Boer, werkzaam bij Wageningen University & Research
- Kawire Gosselink, zelfstandig adviseur bij o.a. Wageningen University & Research
- Annemarie Moons, voorzitter college van bestuur Yuverta
- Prof. dr. Merel Soons, vice-voorzitter van Future Food Utrecht, Universiteit Utrecht
- Dr. Jerry van Dijk, Future Food Utrecht, Universiteit Utrecht
- Godelieve Spaas, werkzaam bij lectoraat nieuwe economie van Avans
- Marius Monen, werkzaam bij Avans Hogeschool
- Isabelle Reyden, werkzaam bij TU/e Innovation Space
- Rianne Valkenburg, werkzaam bij onderzoeksgroep ITEM van de TU/e
- Gerdien Kleijer, Zelfstandig adviseur landbouw en veehouderij
- Frederike Praasterink, lector Future Food Systems, HAS Hogeschool
- Bram van Helvoirt, docent-onderzoeker duurzame voedselsystemen, lectoraat Future Food Systems, HAS Hogeschool
- Michiel Korthals, Professor Ecogastronomie, University Gastronomic Sciences (Pollenzo, Italië)
- Inger van Dooren, Ir. Architect bij Studio Ruraal
- Verily Klaassen, werkzaam bij Rabobank
- Jifke Sol, lector Circulaire Transitie bij Fontys Hogeschool

